

Jeppe Aakjærs tale om naturfredning

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

11. december 1909

Sted

Danmark

DER ligger foran mig en Bog — *A. Mentz: Naturfredning* —, som burde kunne vække enhver varmtfølende Dansk til Eftertanke. I et stille, lidenskabsløst, men overbevisende Sprog fører den Naturens Sag mod Kulturen og lægger os det saa hyggeligt paa Sinde at fare varsomt med det danske Land. Det er Røster, vi ikke hører mange af herhjemme. Enhver er saa optaget af sin lille Privat-Menage, at vi altfor let mister Sansen for Helheden, det fælles Fædreland.

Det er nu over en Menneskealder siden, at Videnskabsmanden *Oluf Winge* skrev de smukke Ord: „Der burde i ethvert Land være Steder, hvor den oprindelige Natur kunde træde frem saa upaavirket af Kulturen, som det var muligt og af andre Hensyn forsvarligt. Det vilde ikke være for meget forlangt af en Stat, at den skulde have Raad til at undtage enkelte Strækninger fra Dyrkning og lade visse Skove, Moser, Søer, Holme osv. ubenyttede eller ikke benytte dem anderledes, end at et fyldigt Planteliv og Dyreliv kunde trives.“ — I disse faa Ord har vi egentlig hele „Naturfredningens“ Program. Hvilken dyb og inderlig Kjærlighed til Naturen og det uberørte røber der sig ikke i disse fordringsløse Linjer; men hvad Opmærksomhed kunde der skænkes denne ene Stemme paa et Tidspunkt, da Oberst Dalgas endnu stod bred og sikker midt i Landet med Helgenglorien om Stanley-Hatten, travlt beskæftiget med at rodhugge og damptromle alle vore skjælvende Barndoms minder i Kjær og Hede.

I mere end 50 Aar har alle Hænder nu været optagne af at endevende dette Land, faa Toppen ned og Roden op og helst et godt Lag Klemmøg hen over det hele. Og nu kommer her denne lille, fine Bog og spørger: er det nu ogsaa nødvendigt at gaa saa rationelt haardhændet til Værks? Kunde

man ikke skaane i det mindste en Fuglerede her og der, en furet Vandreblok, en Oldtidsrest af gamle Ege, en Holm i Fjorden med Rør og Fuglekiv, og kunde

Ploven ikke glide uden om en og anden Knold i Mosen, hvor Hjejlen endnu i nogle Aar kunde gaa op og klage sin Nød?

Vi vilde just ikke derved blive banebrydende herhjemme, men vilde komme med i en Strømning, der forlængst har taget Gemytterne i Nabolandene. Og Forfatteren gjør nu kortelig Rede for, hvad andre Nationer har ment at maatte gjøre for at holde Haanden over deres Lands truende Oprindelighed. I Tyskland gaar saaledes Fredningen af visse sjældne Dyr som Elsdyret saa langt som 1000 Aar tilbage; og 1803 begyndte man i Bayern at værne om visse sjældne Skovrester. Det er da ret forstaaeligt, at det er Tyskland, som har fostret Nutidens mest varmhjertede Talsmand for Naturfredning, nemlig *Professor H. Conwentz*, der har været Sagens utrættelige Fødselshjælper ikke blot i sit eget Fædreland, men f. Eks. ogsaa her i Danmark, hvor hans Foredrag i Kjøbenhavn 18. April 1905 gav Stødet til, at der nedsattes et Udvalg for Naturfredning, som siden har arbejdet i hans Aand.

I Norge og Sverig, i Østrig og Frankrig, i England som Nordamerika — overalt er Sindene nu vendte imod det samme: at beskytte den uberørte Natur mod Kulturbestræbelsernes altudjævnende Nivelleringslyster.

Faa Lande i Verden trænger som Danmark til en saadan Beskyttelse. Vort Lund er formet af saa blodt et Stof, at dets sarte Skjønhed let faar en dødelig Rift. En enkelt Arbejdskolonne og et Par Gravemaskiner kan i nogle Uger forvandle en Egns Fysiognomi. Danmark har kun sine grønne Skrænter at byde frem mod Stormen og den skurende Regn. Ingen trodsig Fjældknaus, ingen skjærmende Bjærgkjæder staar Vagt om Sletten. Hertil kommer Landets smaa Dimensioner. Ingen falder paa at regulere Rhinen; det gaar lettere naar Talen er om Karup Aa. Tænk, hvad vort Land tidligere ejede af Skjønhed i dets Utal af vævre, slyngede Bakke; nu er de næsten alle gravede i Jorden eller trukne lige som et Kantebaand langs en Skrædderalen. Ogsaa vore faa Dyr og Fugle staar saa svajende og hjælpeløse i dette aabne Land, hvor Skydegalskaben begynder allerede i Skoleaarene; man kommer altfor let Dyrene til Livs; det meste kan fejes til Jorden fra et Logab. Skal der fortsættes med Nedslagtningen som hidtil af Markens uskyldige Dyr, da kan den Tid ikke være fjern, hvor der ikke er andre Fugle tilbage end Gaardhønen og saa en enkelt Graaspurv, fordi de nu en Gang er saa sejglivede.

Men det samme Udryddelsessind der har vist sig saa grumt mod Dyret, er ogsaa i

kraftig Virksomhed overfor hele den øvrige Natur. Vi kunde maaske nok faa Lovgivningen med til en Revision af vor Jagtlov, men hvad vil det altsammen hjælpe, saa længe man river Jorden bort under Dyrenes Fødder, thi vi faar jo dog ikke Storken til at fiske i vore Mejeriers Afløbsrender eller Hjejlen til at ruge i Bjærgtyrens pjaltede Kroner.

Hr. Mentz' udmærkede Bog har sin Opmærksomhed ligelig fordelt over hele Landet; han er da uden Skyld i denne Omtales Ensidighed, og de Bemærkninger, jeg nu agter at gjøre, maa staa fuldstændig for *min* Regning. Thi for mig er det ikke nok at faa lyst Fred over en eller anden hældende Busk ved Vejsvinget, for mig gjælder det om at faa skreget et: Stop! til den Trolde, der stjæler os Barnet op al Vuggen og lægger en Skifting i dets Sted. Og Trolde, jeg sigter til er *Det danske Hedeselskab*. Det har samlet hele sin Opmærksomhed om Vestjylland, og ingen erobrende Horde kunde have gaaet mere skaanselsløst til Værks mod en Landsdels oprindelige, nationale Skjønhedsværdier. Det er et Selskab, der truer paa Livet alt det helligste, vi ejer, alt det, vi har erklæret vor Kjærlighed i vort Livs skønneste Øjeblikke: Landskabet, Udsynet, de milehvælvede Horisonter. Hvilket Eventyrland var ikke disse vestjydske Egne i vor Barndom, da Faareklokken klang gennem den duggede Morgenstilhed milevidt hen over Lyng og Lav, og Horisonten stod i diset Fjernhed ubrudt til alle Kanter, mens Millioner Spindeltraade glinsede i Porsen omkring den rygende Hedekam. Da fyldtes vort Barnesind af den jublende Bevidsthed, at her endnu var et Sted, hvor en Sjæl kunde være alene med Almagten, ene med Ødet og Stjernerne. Og nu! Ak, *har* vi ikke snart gjort tilstrækkeligt for at skaffe vore Efterkommere Pindebrænde!

Det danske Hedeselskab har sandelig været det jydsk Land en haard Svøbe. Dette Selskab er jydsk Naturs „Indre Mission“, ligesaa kold uforstaaende, ligesaa doktrinær nyttehildet og skjønhedsblottet — kun paa andre Felter.

Det skal ikke hjælpe dem at møde disse Betragtninger med Raabet: Æstetiker! Thi det er vel en Digtets Ret — og det burde være Alles — at se med æstetisk Ømhed paa sit Land. De Folk vil sandelig faa ringe Tak, der for en tvivlsom Nytte fordring har ombragt et Lands oprindeligste Skjønhedsskatte. *Nytten* alene kan aldrig bære et Folk over Afgrunden. De Kartoffler, du skal have i Gryden, kan avles lige saa gode paa den brandenburgske Slette som i Nørrejylland; men gjælder det om at bevare Nationens og Landets Karakterejendommeligheder, de ydre saavel som de indre, da har Bjærgfyrs-Apostlene

handlet saa ukjærligt, saa lidet nationalt som muligt, idet de nu i snart 50 Aar har anstrengt sig for at trække Nordprøjsen hen over den jydske Halvø. Naaleskovene i Prøjsen og Jylland nikker nu gjenkjendende til hverandre. Hele denne Vegetations stive og stikkende Væsen siger os straks, at den er kommen herind fra Pikkellhuens Land. *Jydske* bliver hverken den eller dens Utøj.

Og skulde vi endelig til at drøfte *Nytten* af deres Gjerning med de Herrer Lyngforskrækkere, da er det vel ikke aldeles givet, de kom til at staa med Palmer i Hænderne; jeg tror, de maatte ta' til Takke med Bjærgfyr.

Hedeselskabet har gennemgaaende kun været en Kjæp i Udviklingens Hjul, en bevidst og virksom Reaktion mod de store Jordreformer. Det har faaet Debatten til at staa om Lyng og Sand og Jyllands fattige Hedebrinker, der hvor den burde have staaet om den ubenyttede Muldjord bag de højgrevelige Pigtraadshegn.

Nej, Beplantningsagen er noget Føleri, der er smuglet ind fra Øerne, hvor det var paa sin Plads. Plantagen klæder Vestjylland lige saa slet, som de jydske Lyngheder vilde klæde Sjælland. Vestjyden er vant til at løfte sit Hoved i Fjernsyn. Før *ham* ind i Skoven — og om en Time vil han føle Kvælningsfønmelser.

Hedeselskabet er startet af Øboere og Østjyder, der kom med et fra Vestjyden vidt forskjellig Naturideal. Øboeren og Østjyden skal gerne have et Par Lindetræer foran Indgangsdøren. Vestjyden fordrer derimod til enhver Tid fri Udsigt gennem Gaardsleddet. Men hvorfor skal Vestjyden paatvinges Øboernes Naturopfattelse i sit eget Land, da *vi* dog aldrig har forsøgt at paanøde *dem* vor? Hvorfor maa vi ikke leve den Barskhed, der tiltaler vor Sjæl?

Nej, vi *maa* ikke! Det jydske Land er forlængst forraadt. Den vestjydske Bonde har halvt modvillig ladet sig slæbe med til det, der var hans Sjæl imod, og sidder nu til Tak med Favnen fuld af Kakkellovnsbrænde. Og *Hedeselskabets* Mænd smiler lunt i Skjægget; thi de har baade private og

Bevillingsretten i Lommen; og *Hedebruget* fører sine Mergelspor længere og længere ind over Lyngen, og ved hver Mergelknold, de spreder, er det, som slængte de Jyllands Heder Skedevand i Ansigtet.

Nu fløjtes der energisk paa *Dansk-Amerikanerne*, at de skal komme og være behjælpelige med at vælte det sidste Lynglæs. Det er *Hjelmhede* mellem Skive og Holstebro, der nu staar for Tur.

Det er uforsvarligt at lokke disse intetanende fremmede, der næppe af Selvsyn ved, hvad de gjør, til at spolere et saa ejendommeligt jydsk Landskab; jeg betænker mig ikke paa at sige, at her er Tale om det skønneste Stykke Hede i vort Land. Den milelange Række af lyngbevoksede Søbakker, som her skraaner ned til Stubbegaards Sø, Flynder- og Hellesø, er noget af det herligste, et skjønhedsbevæget Sind kan dvæle i. Jeg glemmer ikke Mylius-Erichsens Betagethed, da han i 1899 kom fra Hederne mod Syd til disse Egne. Og jeg var ham saa taknemmelig for hans Grebethed og hans bevægede Ord, for det var jo min egen Barndoms Hede, den fattige Jord, som havde fanget mig ind og bundet mig til sig for Livet. Jeg troede, den var godt gjemt for Verden. Men nu har mine Fjender fundet den; de hvæsser allerede deres Jærn imod den og glæder sig til at flænge dens Barm.

Saa tungt er det at have faaet Sangens Gave blandt et Folk, der uden Suk ofrer alt, hvad der er skønt og helligt og ler os op i være Øjne, naar vi taler om være blødende Minder.

Kilde

Aakjær, Jeppe: Sommer-Taler. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, København og Kristiania 1913

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Folkemødetale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-tale-om-naturfredning>